Rättsfallssamlingen

DOMSTOLENS DOM (första avdelningen)

den 14 november 2024*

”Begäran om förhandsavgörande – Tillnärmning av lagstiftning – Harmonisering av vissa aspekter av upphovsrätt och närstående rättigheter i informationssamhället – Direktiv 2001/29/EG – Artikel 2 – Rätten till mångfaldigande – Artikel 5.2 a och b – Undantag och inskränkningar – Rimlig kompensation – Direkt effekt – Organ som ansvarar för uppbörd och fördelning av rimlig kompensation – Särskilda befogenheter”

I mål C-230/23,

angående en begäran om förhandsavgörande enligt artikel 267 FEUF, framställd av Ondernemingsrechtbank Gent, afdeling Gent (Handelsdomstolen i Gent, avdelningen i Gent, Belgien), genom beslut av den 16 februari 2023, som inkom till domstolen den 13 april 2023, i målet

Reprobel CV,

mot

Copaco Belgium NV,

meddelar

DOMSTOLEN (första avdelningen)

sammansatt av domstolens vice ordförande T. von Danwitz, tillika tillförordnad ordförande på första avdelningen, samt domarna A. Arabadjiev och I. Ziemele (referent),

generaladvokat: M. Szpunar,

justitiesekreterare: handläggaren A. Lamote,

efter det skriftliga förfarandet och förhandlingen den 6 mars 2024,

med beaktande av de yttranden som avgetts av:

– Reprobel CV, genom A. Lambert och J.-F. Puyraimond, advocaten,

– Copaco Belgium NV, genom T. van Innis, advocaat,

* Rättegångsspråk: nederländska.

– Belgiens regering, genom P. Cottin och C. Pochet, båda i egenskap av ombud, biträdda av S. Depré, G. Ryelandt och J. Van Vyve, avocats,

– Frankrikes regering, av E. Timmermans, i egenskap av ombud,

– Europeiska kommissionen, av F. Ronkes Agerbeek, J. Samnadda och P.J.O. Van Nuffel, samtliga i egenskap av ombud,

och efter att den 6 juni 2024 ha hört generaladvokatens förslag till avgörande,

följande

Dom

1 Begäran om förhandsavgörande avser tolkningen av artikel 5.2 a och b i Europaparlamentets och rådets direktiv 2001/29/EG av den 22 maj 2001 om harmonisering av vissa aspekter av upphovsrätt och närstående rättigheter i informationssamhället (EGT L 167, 2001, s. 10).

2 Begäran har framställts i ett mål mellan å ena sidan Reprobel CV, en upphovsrättsorganisation som av belgiska staten fått i uppdrag att uppbära och fördela rimlig kompensation till upphovsmän och förläggare för kopieringsverksamhet, och å andra sidan aktiebolaget Copaco Belgium NV (nedan kallat Copaco). Målet rör Copacos beslut att inte betala Reprobel den kompensation som enligt Reprobel ska erläggas.

Tillämpliga bestämmelser

Unionsrätt

3 I skälen 31, 35 och 38 i direktiv 2001/29 anges följande:

”(31) En skälig avvägning mellan rättigheter och intressen hos de olika kategorierna av rättsinnehavare samt mellan de olika kategorierna av rättsinnehavare och användarna av skyddade alster måste upprätthållas. …

…

(35) När det gäller vissa undantag eller inskränkningar bör rättsinnehavarna få rimlig kompensation för att ge dem skälig ersättning för användningen av deras skyddade verk eller andra alster. Vid fastställande av formen, de närmare bestämmelserna om och den eventuella nivån på denna rimliga kompensation bör de särskilda förhållandena i varje enskilt fall beaktas. När dessa förhållanden bedöms är ett värdefullt kriterium den eventuella skadan för rättsinnehavarna av åtgärden i fråga. I de fall när rättsinnehavarna redan har erhållit betalning i någon annan form, t.ex. som en del av en licensavgift, behöver det inte krävas någon särskild eller separat betalning. Vid fastställandet av nivån på den rimliga kompensationen bör full hänsyn tas till i hur stor utsträckning sådana tekniska åtgärder som avses i detta direktiv används. I vissa situationer när förfånget för rättsinnehavaren är obetydligt behöver det inte uppkomma någon betalningsskyldighet.

…

(38) Medlemsstaterna bör ges möjlighet att besluta om undantag eller inskränkningar, förutsatt att rimlig kompensation säkerställs, från mångfaldiganderätten för vissa former av mångfaldigande av ljudmaterial, bildmaterial och audiovisuellt material för privat bruk. Detta kan omfatta införande eller förlängning av ersättningssystem som kompensation för förfånget för rättsinnehavarna. …”

4 I artikel 2 i detta direktiv, med rubriken ”Rätten till mångfaldigande”, föreskrivs följande:

”Medlemsstaterna skall föreskriva en ensamrätt att tillåta eller förbjuda direkt eller indirekt, tillfälligt eller permanent, mångfaldigande, oavsett metod och form, helt eller delvis

a) för upphovsmän: av deras verk,

b) för utövande konstnärer: av upptagningar av deras framföranden,

c) för fonogramframställare: av deras fonogram,

d) för framställarna av de första upptagningarna av filmer: av original och kopior av deras filmer,

e) för radio- och televisionsföretag: av upptagningar av deras utsändningar, trådöverförda såväl som luftburna, inklusive kabel- och satellitsändningar.”

5 Artikel 5 i direktivet har rubriken ”Undantag och inskränkningar”. I artikel 5.2 föreskrivs följande:

”Medlemsstaterna får föreskriva undantag eller inskränkningar från den rätt till mångfaldigande som avses i artikel 2 i följande fall:

a) För mångfaldigande på papper eller varje annat liknande medium utfört med någon form av fotografisk teknik eller genom någon annan process med liknande resultat, med undantag av notblad, under förutsättning att rättsinnehavarna får rimlig kompensation.

b) För mångfaldigande på alla typer av medier utfört av en fysisk person för privat bruk och där syftet varken direkt eller indirekt är kommersiellt, under förutsättning att rättsinnehavarna får rimlig kompensation varvid hänsyn skall tas till huruvida de tekniska åtgärder som avses i artikel 6 har tillämpats på det berörda verket eller alstret eller inte.

…”

Belgisk rätt

6 I artikel 59 i wet betreffende het auteursrecht en de naburige rechten (lagen om upphovsrätt och närstående rättigheter) av den 30 juni 1994 (*Belgisch Staatsblad* av den 27 juli 1994, s. 19297), i den lydelse som är tillämplig i det nationella målet (nedan kallad upphovsrättslagen), föreskrevs följande:

”Upphovsmän och förläggare av verk som har överförts på grafiskt medium eller motsvarande har rätt till ersättning med anledning av att detta mångfaldigats på de villkor som anges i artiklarna 22.1.4º och 22.1.4º bis …

Ersättning ska betalas av tillverkare, importörer eller gemenskapsinterna förvärvare av apparater som möjliggör mångfaldigande av skyddade verk när dessa apparater släpps ut på den nationella marknaden.”

7 Artikel 60 i upphovsrättslagen föreskrev följande:

”En proportionell ersättning som fastställs på grundval av antalet kopior som gjorts ska betalas av fysiska eller juridiska personer som framställer kopior av verket eller, i förekommande fall, i stället för dem, av dem som mot ersättning eller kostnadsfritt ställer en apparat för mångfaldigande till andras förfogande.”

8 Artikel 60 bis i upphovsrättslagen hade följande lydelse:

”Den upphovsrättsorganisation som utsetts av Konungen inom ramen för detta kapitel ska, i enlighet med artikel 78, få den information som den behöver för att fullgöra sitt uppdrag från

– myndigheten för tullar och punktskatter, enligt artikel 320 i den allmänna tull- och punktskattelagen av den 18 juli 1977, som ersatts av lagen av den 27 december 1993,

– myndigheten för mervärdesskatt, enligt artikel 93 bis i mervärdesskattelagen av den 3 juli 1969, och

– den nationella myndigheten för social trygghet, enligt lagen av den 15 januari 1990 om inrättande och organisation av en samordningsmyndighet för social trygghet.

Utan att det påverkar tillämpningen av artikel 78 i denna lag kan den utsedda upphovsrättsorganisationen på begäran lämna uppgifter till tull- och mervärdesskatteförvaltningarna. Utan att det påverkar tillämpningen av artikel 78 i denna lag får den utsedda upphovsrättsorganisationen lämna och ta emot information

– från myndigheten för kontroll och medling inom [den federala förvaltningen (ekonomi)],

– från upphovsrättsorganisationer som bedriver liknande verksamhet utomlands, under förutsättning att ömsesidighet råder.”

9 Artikel 61 i upphovsrättslagen hade följande lydelse:

”De ersättningsbelopp som avses i artiklarna 59 och 60 ska fastställas genom kunglig kungörelse som antas av ministerrådet. Ersättningen i artikel 60 får anpassas till berörda branscher.

Villkoren för uttag, fördelning och kontroll av dessa ersättningar samt [den tidpunkt] då ersättning ska betalas ska fastställas genom kunglig kungörelse.

Den ersättning som föreskrivs i artiklarna 59 och 60 ska fördelas lika mellan upphovsmän och förläggare, såvida inte annat stadgas i internationella konventioner.

Enligt de villkor och de tillämpningsföreskrifter som fastställs i kunglig kungörelse, ska ett organ som representerar samtliga upphovsrättsorganisationer ges i uppdrag att säkerställa att ersättningen för offentlig utlåning uppbärs och fördelas.”

10 Storleken på schablonersättningen och på den proportionella ersättningen, som avses i artikel 59 respektive i artikel 60 i upphovsrättslagen, fastställdes i Koninklijk besluit betreffende de vergoeding verschuldigd aan auteurs en uitgevers voor het kopiëren voor privé-gebruik of didaktisch gebruik van werken die op grafische of op soortgelijke wizje zijn vastgelegd (kunglig kungörelse om ersättning till upphovsmän och förläggare för mångfaldigande för privat eller didaktiskt bruk av verk som överförts på grafiskt eller liknande medium) av den 30 oktober 1997 (*Belgisch Staatsblad* av den 7 november 1997, s. 29874).

11 I artikel 7 i denna kungliga kungörelse föreskrivs följande:

”1. De betalningsskyldiga ska varje månad lämna in en deklaration till upphovsrättsorganisationen före den tjugonde dagen efter den månad som deklarationen avser.

2. Den deklaration som avses i punkt 1 ska innehålla dels uppgifter som gör det möjligt att identifiera den betalningsskyldige, dels det antal och de egenskaper som krävs för att fastställa schablonersättningen för apparater som under den period som omfattas av deklarationen har satts i omlopp på det nationella territoriet.

…”

12 I artikel 1 i Koninklijk besluit tot het belasten van een vennootschap met de inning en de verdeling van de vergoeding voor het kopiëren van werken die op grafische of soortgelijke wijze zijn vastgelegd (kunglig kungörelse om att ge ett bolag i uppdrag att säkerställa uppbörd och fördelning av rätten till ersättning för kopiering av verk som lagrats på ett grafiskt medium eller motsvarande) av den 15 oktober 1997 (*Belgisch Staatsblad* av den 7 november 1997, s. 29873) föreskrivs följande:

”Ett enkelt bolag som drivs i form av ett kooperativt bolag med begränsat ansvar, benämnt ’Reprobel’, … ansvarar för uppbörd och fördelning av ersättningen enligt artiklarna 59–61 i upphovsrättslagen.”

Målet vid den nationella domstolen och tolkningsfrågorna

13 I egenskap av återförsäljare av datorprodukter avsedda för företag och konsumenter distribuerar Copaco även apparater för mångfaldigande, såsom kopieringsapparater och skannrar. Fram till slutet av år 2016 var Copaco av denna anledning skyldigt att betala schablonersättning till Reprobel för mångfaldigande av verk som skyddas av upphovsrätt eller närstående rättigheter (nedan kallad rimlig kompensation).

14 Copaco ansåg att EU-domstolen i sin dom av den 12 november 2015, Hewlett-Packard Belgium (C-572/13, EU:C:2015:750), hade slagit fast att artikel 5.2 a och b i direktiv 2001/29 utgjorde hinder för ”schablon”-delen av det ersättningssystem som föreskrivs i den belgiska lagstiftningen om rimlig kompensation. Copaco betalde därför inte räkningarna från Reprobel avseende denna kompensation för perioden november 2015–januari 2017 och hänvisade till att denna bestämmelse hade direkt effekt samt uppgav att betalningen skulle skjutas upp till dess att bestämmelserna i denna lagstiftning hade anpassats till direktiv 2001/29.

15 I mars 2017 trädde ett nytt system för betalning av rimlig kompensation i kraft.

16 Den 16 december 2020 väckte Reprobel talan mot Copaco vid Ondernemingsrechtbank Gent, afdeling Dendermonde (Handelsdomstolen i Gent, avdelningen i Dendermonde, Belgien), som genom beslut av den 4 mars 2022 med hänsyn till den territoriella behörighetsfördelningen överlämnade målet till Ondernemingsrechtbank Gent, afdeling Gent (Handelsdomstolen i Gent, avdelningen i Gent, Belgien), som är den hänskjutande domstolen.

17 Den hänskjutande domstolen har påpekat att det framgår av domen av den 12 november 2015, Hewlett-Packard Belgium (C-572/13, EU:C:2015:750), att de villkor som föreskrevs i det belgiska systemet för rimlig kompensation, som var aktuellt i det mål som avgjordes genom den domen, åtminstone delvis stred mot direktiv 2001/29, eftersom den rimliga kompensation som föreskrivs i artikel 5.2 b i direktivet inte hade återspeglats i detta system. I det systemet föreskrevs nämligen fram till den 29 december 2016 schablonersättningar som inte hade något objektivt kvantitativt samband med den faktiska användningen av apparaterna för mångfaldigande, vilket innebar att dessa ersättningar riskerade att utgöra något annat än en ren översättning.

18 Den hänskjutande domstolen har angett att EU-domstolen i domen av den 12 november 2015, Hewlett-Packard Belgium (C-572/13, EU:C:2015:750), tolkade de undantag eller inskränkningar som en medlemsstat får föreskriva i sin nationella lagstiftning med stöd av artikel 5.2 a och b i direktiv 2001/29, vilka inte hade införts i det belgiska system för rimlig kompensation som var i kraft fram till den 29 december 2016. Domstolen fann bland annat att systemet inte var förenligt med denna bestämmelse. Den påpekade att schablonersättningens storlek endast fastställdes utifrån hur många kopior som det var möjligt att framställa per minut med kopieringsapparaterna i fråga, att schablonersättningen åtminstone delvis skulle betalas ut i förhållande till den skada som de olagliga mångfaldigandena kunde orsaka de berörda upphovsmännen, att ersättningen helt eller delvis tillerkändes andra personer än upphovsmännen, att personer som ställde fotokopiatorer till identifierbara användares förfogande ålades att betala ersättning och att det föreskrevs ett system som kunde leda till en överkompensation av ersättningsmottagarna genom att föreskriva både en schablonersättning och en proportionell ersättning, utan några återbetalningsmekanismer.

19 Den hänskjutande domstolen har även angett att när det inte är möjligt att göra en direktivkonform tolkning måste de nationella bestämmelserna ge vika för bestämmelserna i direktivet i fråga, men har noterat att parterna i det nationella målet är oense om vilka villkor som ska vara uppfyllda för detta ändamål.

20 Enligt Copaco har artikel 5.2 a och b i direktiv 2001/29 direkt effekt och kan åberopas gentemot Reprobel, som ska betraktas som ett statligt organ på grund av att det av staten har anförtrotts uppgiften att uppbära och fördela rimlig kompensation.

21 Reprobel har däremot bestritt att artikel 5.2 a och b i direktiv 2001/29 är ovillkorlig, klar och precis, eftersom det är tillåtet för medlemsstaterna att föreskriva de undantag och inskränkningar som avses i denna bestämmelse på det sätt som de önskar och det ankommer på medlemsstaterna att fastställa huruvida den kompensation som föreskrivs i artikel 5.2 i direktivet är rimlig.

22 Reprobel anser dessutom att direktiv 2001/29 inte kan göras gällande mot den, eftersom den är en privaträttslig association.

23 Mot denna bakgrund beslutade Ondernemingsrechtbank Gent, afdeling Gent (Handelsdomstolen i Gent, avdelningen i Gent) att vilandeförklara målet och ställa följande tolkningsfrågor till EU-domstolen:

”1) Är en enhet som Reprobel, som genom kunglig kungörelse av staten getts i uppdrag att uppbära och fördela den rimliga kompensation som fastställts av staten, i den mening som avses i artikel 5.2 a och 5.2 b i direktiv 2001/29, och som står under statlig tillsyn, en enhet mot vilken en enskild till sitt försvar kan åberopa att en nationell bestämmelse som denna enhet vill att den enskilde ska efterkomma strider mot unionsrätten?

2) Har det för svaret på denna fråga betydelse att statens tillsyn över denna enhet bland annat inbegriper följande:

– en skyldighet för denna enhet att till behörig minister alltid översända en kopia av den begäran om uppgifter som översänts till de ersättningsskyldiga, vilket är nödvändigt för såväl uppbörden som fördelningen av reprografiersättningen, så att den behöriga ministern kan ta del av hur enheten utövar sin tillsynsrätt och avgöra om det är lämpligt att genom ministerbeslut fastställa uppgiftsförfrågningarnas innehåll, antal och frekvens på ett sådant sätt att de tillfrågade personernas verksamhet inte hindras mer än nödvändigt,

– en skyldighet för enheten att vända sig till ministerns företrädare för att översända de uppgifter som är nödvändiga för att uppbära den proportionerliga reprografiersättningen till ersättningsskyldiga, till återförsäljare (oavsett om dessa är grossister eller detaljister), till leasingbolag eller till företag som sysslar med underhåll av apparater, om den ersättningsskyldige inte har medverkat i uppbörden, varvid enheten även är skyldig att översända en kopia av denna begäran till behörig minister, så att denne kan fastställa uppgiftsförfrågningarnas innehåll, antal och frekvens på ett sådant sätt att de tillfrågade personernas verksamhet inte hindras mer än nödvändigt,

– en skyldighet för enheten att lägga fram reglerna för fördelning av reprografiersättningen och alla ändringar av dessa regler för den behöriga ministern för godkännande, och

– en skyldighet för enheten att inge den deklarationsblankett som den har utformat till behörig minister för godkännande, utan vilket denna inte kan utfärdas?

3) Har det för svaret på frågan även betydelse att enheten har följande befogenheter:

– befogenhet att begära in alla uppgifter som är nödvändiga för att uppbära reprografiersättning från alla ersättningsskyldiga, avgiftsskyldiga, återförsäljare (oavsett om de är grossister eller detaljister), leasingbolag och företag som sysslar med underhåll av apparater. Varje begäran ska alltid åtföljas av information om vilka straffrättsliga påföljder som kommer att vidtas om tidsfristen inte iakttas eller om ofullständig eller felaktig information lämnas,

– befogenhet att begära att alla ersättningsskyldiga lämnar alla uppgifter om de kopierade verken som krävs för fördelningen av reprografiersättningen, och

– befogenhet att från tull- och punktskattemyndigheten, mervärdesskattemyndigheten och den nationella myndigheten för social trygghet inhämta alla uppgifter som krävs för att enheten ska kunna utföra sitt uppdrag?

4) Har artikel 5.2 a och b i direktiv 2001/29 direkt effekt?

5) Är en nationell domstol skyldig att, på begäran av en enskild, underlåta att tillämpa en nationell bestämmelse när denna av staten föreskrivna bestämmelse strider mot artikel 5.2 a och b i direktiv 2001/29, närmare bestämt på grund av att bestämmelsen i strid med ovannämnda artikel förpliktar den enskilde att betala in avgifter?”

Prövning av tolkningsfrågorna

Den första, den andra och den tredje frågan

24 Den hänskjutande domstolen har ställt den första, den andra och den tredje frågan, vilka ska bedömas tillsammans, för att få klarhet i huruvida artikel 5.2 a och b i direktiv 2001/29 ska tolkas så, att en enskild inför en nationell domstol kan åberopa – gentemot ett organ som av en medlemsstat anförtrotts uppgiften att samla in och fördela den rimliga kompensation som fastställts enligt den bestämmelsen – att de nationella bestämmelser som föreskriver sådan kompensation strider mot unionsrätten, när organet utför en uppgift av allmänt intresse, är underkastad tillsyn av staten i fråga och, för att utföra sin uppgift, har särskilda befogenheter utöver dem som följer av de rättsregler som gäller i förhållandet mellan enskilda.

25 EU-domstolen påpekar inledningsvis att det framgår av de nationella bestämmelser som är tillämpliga i målet vid den nationella domstolen, vilka beskrivs i begäran om förhandsavgörande, att Reprobel har den rättsliga formen av ett privaträttsligt kooperativt bolag, i vilket belgiska staten inte är företrädd.

26 Enligt domstolens fasta praxis kan enskilda emellertid direkt åberopa ovillkorliga och tillräckligt precisa bestämmelser i ett direktiv inte bara gentemot medlemsstaterna och deras organ i egentlig mening, utan även bland annat gentemot organ som är underställda en offentlig myndighet eller står under myndighets tillsyn, fullgör ett uppdrag av allmänintresse och har särskilda befogenheter utöver dem som följer av de rättsregler som gäller i förhållandet mellan enskilda. Sådana organ eller enheter skiljer sig från enskilda och ska jämställas med staten antingen eftersom de är offentligrättsliga juridiska personer som utgör en del av staten i vid bemärkelse, eller eftersom de är underställda en offentlig myndighet eller står under myndighets tillsyn, eller eftersom de har getts ett uppdrag i allmänhetens intresse av en sådan myndighet och i detta syfte försetts med nämnda särskilda befogenheter (se, för ett liknande resonemang, dom av den 12 juli 1990, Foster m.fl., C-188/89, EU:C:1990:313, punkt 20, och dom av den 10 oktober 2017, Farrell, C-413/15, EU:C:2017:745, punkterna 33 och 34).

27 Domstolen har i detta avseende preciserat att villkoren att det berörda organet ska vara underställt staten eller stå under tillsyn av staten och att det ska ha särskilda befogenheter utöver dem som följer av de rättsregler som gäller i förhållandet mellan enskilda inte är kumulativa (dom av den 10 oktober 2017, Farrell, C-413/15, EU:C:2017:745, punkt 28).

28 I förevarande fall framgår det av handlingarna i målet att Reprobel inte är ett offentligrättsligt organ och inte heller kontrolleras av belgiska staten. Det ska därför prövas om Reprobel fullgör ett uppdrag i allmänhetens intresse och för detta ändamål har särskilda befogenheter utöver dem som följer av de rättsregler som gäller i förhållandet mellan enskilda.

29 För det första har Reprobel, i enlighet med den rättspraxis som anges i punkt 26 ovan, vad gäller villkoret om fullgörande av ett uppdrag i allmänhetens intresse, genom den kungliga kungörelsen av den 15 oktober 1997 om att ge ett bolag i uppdrag att säkerställa uppbörd och fördelning av ersättning för kopiering av verk som lagrats på ett grafiskt medium eller motsvarande, getts i uppdrag att uppbära och fördela den rimliga kompensation som föreskrivs i artiklarna 59–61 i upphovsrättslagen.

30 Det ska påpekas att medlemsstaterna enligt artikel 5.2 a och b i direktiv 2001/29 har rätt att föreskriva undantag från den rätt till mångfaldigande som stadgas i den bestämmelsen, och de är också skyldiga att se till att rimlig kompensation ska utgå i sådana fall och inrätta ett system för finansieringen av denna kompensation (se, för ett liknande resonemang, dom av den 23 november 2023, Seven.One Entertainment Group, C-260/22, EU:C:2023:900, punkt 23).

31 Vad gäller formen och villkoren för och nivån på den rimliga kompensationen, har domstolen redan slagit fast att kompensationen, och följaktligen systemet för och nivån på denna, ska vara knutna till den skada som rättsinnehavarna orsakas på grund av privatkopieringen (dom av den 22 september 2016, Microsoft Mobile Sales International m.fl., C-110/15, EU:C:2016:717, punkt 28, och dom av den 24 mars 2022, Austro-Mechana, C-433/20, EU:C:2022:217, punkt 49).

32 Domstolen har dessutom uttalat sig om de metoder för uppbörd och fördelning av den rimliga kompensation som föreskrivs i den belgiska lagstiftningen. För det första har domstolen slagit fast att den rimliga kompensation som föreskrivs i artikel 5.2 b i direktiv 2001/29 avser mångfaldigande på alla typer av medier och med hjälp av vilken teknik som helst, det vill säga att kompensationen ska bäras av alla användare av apparater, medier eller tjänster som medger eller innebär sådana mångfaldiganden, varvid dessa användare har rätt att omfattas av de undantag som föreskrivs i denna bestämmelse (se, för ett liknande resonemang, dom av den 12 november 2015, Hewlett-Packard Belgium, C-572/13, EU:C:2015:750, punkterna 30–34).

33 Domstolen har vidare slagit fast att den rimliga kompensationen i princip är avsedd att kompensera för den skada som lidits till följd av det mångfaldigande som faktiskt skett och att det i princip ankommer på de personer som ha utfört mångfaldigandet att ersätta den skada som uppkommit till följd av detta genom att finansiera rättsinnehavarens kompensation. Med tanke på de praktiska svårigheterna att identifiera användarna får medlemsstaterna införa ett system där kompensationen ska betalas av dem som förfogar över utrustning, apparater och medier för digitalt mångfaldigande och ställer utrustningen till användarnas förfogande eller tillhandahåller dem en tjänst i form av mångfaldigande och kan övervältra kostnaden på slutanvändarna (se, för ett liknande resonemang, dom av den 12 november 2015, Hewlett-Packard Belgium, C-572/13, EU:C:2015:750, punkterna 69 och 70).

34 I detta sammanhang skulle det, såsom generaladvokaten har påpekat i punkt 40 i sitt förslag till avgörande, nämligen vara mycket svårt för innehavaren av rätten till mångfaldigande att göra gällande denna rätt med avseende på åtgärder som användarna vidtar inom den privata sfären. Att införa de undantag från denna rätt som föreskrivs i artikel 5.2 i direktiv 2001/29 tillförsäkrar således rättsinnehavarna inkomster som det skulle vara mycket svårt att erhålla direkt från användarna.

35 Den belgiska lagstiftningen föreskriver att innehavare av upphovsrätt och närstående rättigheter med stöd av dessa undantag erhåller en kompensation för den skada de lidit, bestående av en del som beräknas som ett på förhand fastställt schablonbelopp och en del som är en proportionell ersättning som fastställs i efterhand, vilka finansieras genom den ersättning som betalas av

samtliga köpare av apparater och medier för kopiering eller mottagare av mångfaldigandetjänster som har rätt att utnyttja dessa undantag. Att ta ut en sådan avgift och att betala rimlig kompensation till rättsinnehavarna utgör således ett uppdrag i allmänhetens intresse.

36 Domstolen kan inte godta den franska regeringens argument att Reprobel inte utför en uppgift av allmänintresse utan endast handlar i det privata intresset för innehavare av upphovsrätt och närstående rättigheter. Genom det uppdrag som anförtrotts ett organ som har till uppgift att uppbära och fördela den rimliga kompensationen genomför en medlemsstat nämligen den skyldighet att uppnå ett visst resultat som åligger den enligt artikel 5.2 a och b i direktiv 2001/29, nämligen att säkerställa en effektiv uppbörd av rimlig kompensation till förmån för rättsinnehavarna, i syfte att upprätthålla en skälig avvägning mellan de föreliggande intressena, vilket helt och hållet omfattas av allmänintresset (se, för ett liknade resonemang, dom av den 8 september 2022, Ametic, C-263/21, EU:C:2022:644, punkt 69).

37 Vad för det andra gäller bedömningen av de befogenheter som tillkommer ett sådant organ som Reprobel, ska det inledningsvis erinras om att Reprobel är det enda organ som ansvarar för uppbörd och fördelning av rimlig kompensation enligt artiklarna 59–61 i upphovsrättslagen.

38 Såsom generaladvokaten har påpekat i punkt 45 i sitt förslag till avgörande framgår det av handlingarna i målet att Reprobel har getts befogenheter som går utöver dem som följer av de rättsregler som gäller i förhållandet mellan enskilda, bland annat befogenheten att från tillverkare och återförsäljare av apparater och medier för kopiering kräva rimlig kompensation.

39 Ett organ som, i likhet med Reprobel, har rätt att uppbära ersättning för utbetalning av rimlig kompensation har nämligen enligt lag rätt att kräva betalning av denna ersättning från var och en som ingår i den krets av personer som är betalningsskyldiga och som definieras på ett generellt sätt i den nationella lagstiftningen.

40 Det saknar i detta avseende betydelse att det, såsom Reprobel och den belgiska regeringen har gjort gällande, är de offentliga myndigheterna och inte nämnda organ som bestämmer storleken på ersättningen. Fullgörandet av uppgifter av allmänintresse innebär nämligen inte att det organ som utför dessa uppgifter självt bestämmer om samtliga aspekter av dessa eller att de befogenheter som organet har för att göra detta måste få utövas på ett skönsmässigt sätt. Den omständigheten att en offentlig myndighet styr ett organs verksamhet av allmänintresse bekräftar för övrigt i än högre grad att detta organ agerar på statens vägnar och utgör en förlängning av staten.

41 Dessutom har Reprobel, såsom framgår av beslutet om hänskjutande, en rad särskilda befogenheter, bland annat vad gäller begäran om upplysningar, för att bolaget ska kunna utföra det uppdrag av allmänintresse som det anförtrotts.

42 För det första har det rätt att begära att såväl de som är skyldiga att betala rimlig kompensation som andra aktörer som är verksamma på marknaden för kopieringsutrustning, såsom de företag som ansvarar för underhåll av sådan utrustning, vid äventyr av straffrättsliga påföljder ska lämna alla uppgifter som behövs för att identifiera de betalningsskyldiga och för att fastställa de belopp som dessa är skyldiga att betala. En sådan befogenhet ska anses gå utöver vad som följer av de rättsregler som gäller i förhållandet mellan enskilda.

43 I detta sammanhang saknar det betydelse att Reprobel, såsom detta bolag och den belgiska regeringen har gjort gällande, inte har befogenhet att vidta sanktionsåtgärder mot personer som inte iakttar skyldigheten att lämna upplysningar till Reprobel. Underlåtenhet att uppfylla denna skyldighet kan nämligen, enligt vad som framgår av begäran om förhandsavgörande, leda till straffrättsliga påföljder av sådan art som endast domstol har befogenhet att ålägga. Själva förekomsten av dessa sanktioner vittnar således om den särskilda karaktären hos de befogenheter som Reprobel har tilldelats.

44 För det andra framgår det av handlingarna i målet att Reprobel har rätt att begära att tull-, skatte- och socialförsäkringsmyndigheterna lämnar de upplysningar som den behöver för att kunna fullgöra sina uppgifter. Ett sådant bemyndigande utgör, med förbehåll för den prövning som det ankommer på den hänskjutande domstolen att göra, en befogenhet som går utöver vad som följer av de rättsregler som gäller i förhållandet mellan enskilda. Sådana upplysningar som importvolymen av utrustning eller medier för kopiering eller omsättningen för tillverkare eller återförsäljare av sådana apparater och medier lämnas nämligen i princip inte ut till personer som inte har en sådan befogenhet.

45 Mot bakgrund av det ovan anförda ska den första, den andra och den tredje frågan besvaras enligt följande. Artikel 5.2 a och b i direktiv 2001/29 ska tolkas så, att en enskild inför en nationell domstol kan åberopa – gentemot ett organ som av en medlemsstat anförtrotts uppgiften att samla in och fördela den rimliga kompensation som fastställts enligt denna bestämmelse – att de nationella bestämmelser som föreskriver sådan kompensation strider mot bestämmelser i unionsrätten med direkt effekt, när organet, för att utföra denna uppgift av allmänt intresse, har särskilda befogenheter utöver dem som följer av de rättsregler som gäller i förhållandet mellan enskilda.

Den fjärde och den femte frågan

46 Den hänskjutande domstolen har ställt den fjärde och den femte frågan för att få klarhet i huruvida artikel 5.2 a och b i direktiv 2001/29 ska tolkas så, att den har direkt effekt, så att en enskild, om denna bestämmelse inte har införlivats på ett korrekt sätt, kan åberopa den för att undgå tillämpning av nationella bestämmelser som ålägger denne att betala rimlig kompensation som har ålagts i strid med denna bestämmelse.

47 Det följer av domstolens fasta praxis att enskilda, i alla de fall då bestämmelserna i ett direktiv med avseende på sitt innehåll framstår som ovillkorliga och tillräckligt precisa, har rätt att åberopa dem inför den nationella domstolen gentemot staten, när denna inte har införlivat direktivet med nationell rätt inom utsatt tid eller inte har införlivat det på ett korrekt sätt (dom av den 6 november 2018, Max-Planck-Gesellschaft zur Förderung der Wissenschaften, C-684/16, EU:C:2018:874, punkt 63 och där angiven rättspraxis).

48 Domstolen har preciserat att en unionsrättslig bestämmelse dels är ovillkorlig om den anger en skyldighet som inte är förenad med något villkor och inte heller, för att kunna verkställas eller medföra verkningar, kräver några ytterligare åtgärder från unionsinstitutionernas eller medlemsstaternas sida, dels är tillräckligt preciserad för att kunna åberopas av en enskild och tillämpas av en domstol om bestämmelsen anger en skyldighet på ett klart sätt (dom av den 8 mars 2022, Bezirkshauptmannschaft Hartberg-Fürstenfeld (Direkt effekt), C-205/20, EU:C:2022:168, punkt 18).

49 Reprobel samt den belgiska och den franska regeringen har gjort gällande att medlemsstaterna har ett stort bedömningsutrymme när de inrättar sina system för rimlig kompensation enligt artikel 5.2 a och b i direktiv 2001/29 och finansieringen av dem. De anser därför att denna bestämmelse inte är tillräckligt ovillkorlig och precis för att ges direkt effekt, enligt domstolens ovannämnda praxis.

50 Domstolen har dock slagit fast att även om medlemsstaterna enligt ett direktiv har ett visst utrymme för skönsmässig bedömning när de antar närmare bestämmelser för att genomföra direktivet, kan en bestämmelse i detta direktiv anses vara ovillkorlig och precis, om medlemsstaterna i bestämmelsen på ett klart sätt åläggs en skyldighet som ska leda till ett preciserat resultat och som inte är förenad med något villkor angående tillämpningen av den regel som anges där (dom av den 8 mars 2022, Bezirkshauptmannschaft Hartberg-Fürstenfeld (Direkt effekt), C-205/20, EU:C:2022:168, punkt 19).

51 Det ska erinras om att principen om unionsrättens företräde innebär att en nationell domstol som inom ramen för sin behörighet ska tillämpa unionsbestämmelser är skyldig, om den inte kan tolka den nationella lagstiftningen i enlighet med kraven i unionsrätten, att säkerställa att kraven i unionsrätten ges full verkan i det mål som den har att avgöra genom att, på eget initiativ, om det behövs, underlåta att tillämpa varje nationell lagstiftning eller praxis, även senare sådan, som strider mot en bestämmelse i unionsrätten som har direkt effekt, utan att vare sig begära eller avvakta ett föregående upphävande av denna lagstiftning eller praxis genom lagstiftning eller på annan konstitutionell väg (dom av den 8 mars 2022, Bezirkshauptmannschaft Hartberg-Fürstenfeld (Direkt effekt), C-205/20, EU:C:2022:168, punkt 37).

52 Frågan huruvida artikel 5.2 a och b i direktiv 2001/29 är ovillkorlig och tillräckligt precis, berör tre aspekter, nämligen vilka som åtnjuter skyddet enligt denna bestämmelse, skyddets innehåll och vem som är skyldig att bevilja nämnda skydd (se, analogt, dom av den 6 september 2018, Hampshire, C-17/17, EU:C:2018:674, punkt 56).

53 Domstolen har slagit fast att artikel 5.2 a och b i direktiv 2001/29 ålägger de medlemsstater som valt att tillämpa undantag eller begränsningar från rätten till mångfaldigande konkreta skyldigheter för att se till att rättsinnehavarna tillförsäkras rimlig kompensation (se, för ett liknande resonemang, dom av den 21 oktober 2010, Padawan, C-467/08, EU:C:2010:620, punkt 36, och dom av den 22 september 2016, Microsoft Mobile Sales International m.fl., C-110/15, EU:C:2016:717, punkt 25).

54 Medlemsstaterna är förvisso inte skyldiga att införa undantagen i artikel 5.2 a och b i direktiv 2001/29 i sin nationella rätt (se, för ett liknande resonemang, dom av den 21 april 2016, Austro-Mechana, C-572/14, EU:C:2016:286, punkt 18, och dom av den 22 september 2016, Microsoft Mobile Sales International m.fl., C-110/15, EU:C:2016:717, punkt 27 och där angiven rättspraxis). Om de gör det, måste de dock även föreskriva rimlig kompensation för de upphovsmän som lider skada av tillämpningen av dessa undantag (se, för ett liknande resonemang, dom av den 21 oktober 2010, Padawan, C-467/08, EU:C:2010:620, punkt 36) och ta hänsyn till villkoren för kompensationsstrukturen och kompensationsnivån, såsom de följer av tolkningen av denna bestämmelse.

55 Ett av dessa villkor är det som domstolen fastställde i domen av den 12 november 2015, Hewlett-Packard Belgium (C-572/13, EU:C:2015:750), vad gäller sättet att beräkna ersättningen för rimlig kompensation. I den domen, som den hänskjutande domstolen har hänvisat till, slog EU-domstolen fast att även om artikel 5.2 a och b i direktiv 2001/29 ger medlemsstaterna

möjlighet att fastställa villkoren för finansiering och uppbörd av den rimliga kompensationen samt kompensationsnivån, måste ett system där en schablonersättning som fastställs på förhand och en proportionell ersättning som fastställs i efterhand kombineras, som helhet betraktat, vara utformat så att den avgift som tas ut för rimlig kompensation väsentligen motsvarar den faktiska skada som rättsinnehavarna lidit. För att kunna uppfylla detta villkor måste ett sådant system innehålla mekanismer, bland annat för återbetalning, för att korrigera varje situation med överkompensation som skulle strida mot kravet i skäl 31 i direktiv 2001/29, enligt vilket en skälig avvägning bör upprätthållas mellan rättsinnehavarna och användarna av skyddade alster, och därmed mot artikel 5.2 a och b i direktiv 2001/29 (se, för ett liknande resonemang, dom av den 12 november 2015, Hewlett-Packard Belgium, C-572/13, EU:C:2015:750, punkterna 83–86).

56 Vad särskilt gäller innehållet i de rättigheter som följer av de bestämmelser i direktiv 2001/29 som kan ha direkt effekt, framgår det av domstolens praxis att enskilda har rätt att inte bära den ekonomiska bördan av att betala rimlig kompensation om den uppbärs i strid med de principer som enligt domstolens praxis följer av artikel 5.2 a och b i det direktivet (se, för ett liknande resonemang, dom av den 12 november 2015, Hewlett-Packard Belgium, C-572/13, EU:C:2015:750, punkterna 85–87, och dom av den 22 september 2016, Microsoft Mobile Sales International m.fl., C-110/15, EU:C:2016:717, punkterna 37, 54 och 55). Domstolen har således uttryckligen understrukit att det är nödvändigt att i systemet för rimlig kompensation föreskriva en rätt till återbetalning av en ersättning som uppburits på ett felaktigt sätt för att finansiera en sådan kompensation.

57 Eftersom den nationella lagstiftning som är aktuell i det nationella målet i förevarande fall är oförenlig med artikel 5.2 a och b i direktiv 2001/29, såsom framgår av domen av den 12 november 2015, Hewlett-Packard Belgium (C-572/13, EU:C:2015:750), är den hänskjutande domstolen – som har att pröva ett mål som rör en enskilds vägran att erlägga den rimliga kompensation som krävs enligt denna lagstiftning – skyldig att säkerställa att denna bestämmelse ges full verkan genom att underlåta att tillämpa den nationella lagstiftningen för att avgöra det mål som är anhängigt vid den.

58 Av vad som anförts följer att den fjärde och den femte frågan ska besvaras på följande sätt. Artikel 5.2 a och b i direktiv 2001/29 ska tolkas så, att den har direkt effekt, så att en enskild, om denna bestämmelse inte har införlivats på ett korrekt sätt, kan åberopa den för att undgå tillämpning av nationella bestämmelser som ålägger denne att betala en rimlig kompensation som har påförts i strid med denna bestämmelse.

Rättegångskostnader

59 Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i det nationella målet utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den hänskjutande domstolen att besluta om rättegångskostnaderna. De kostnader för att avge yttrande till domstolen som andra än nämnda parter har haft är inte ersättningsgilla.

Mot denna bakgrund beslutar domstolen (första avdelningen) följande:

1) Artikel 5.2 a och b i Europaparlamentets och rådets direktiv 2001/29/EG av den 22 maj 2001 om harmonisering av vissa aspekter av upphovsrätt och närstående rättigheter i informationssamhället

ska tolkas så,

att en enskild inför en nationell domstol kan åberopa –gentemot ett organ som av en medlemsstat anförtrotts uppgiften att samla in och fördela den rimliga kompensation som fastställts enligt denna bestämmelse – att de nationella bestämmelser som föreskriver sådan kompensation strider bestämmelser i unionsrätten med direkt effekt, när organet, för att utföra denna uppgift av allmänt intresse, har särskilda befogenheter utöver dem som följer av de rättsregler som gäller i förhållandet mellan enskilda.

2) Artikel 5.2 a och b i direktiv 2001/29

ska tolkas så,

att den har direkt effekt, så att en enskild, om denna bestämmelse inte har införlivats på ett korrekt sätt, kan åberopa den för att undgå tillämpning av nationella bestämmelser som ålägger denne att betala en rimlig kompensation som har påförts i strid med denna bestämmelse.

Underskrifter